HEMMELIG

(EL)

M Ö T E

i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

fredag den 22. februar 1985 kl. 9.oo.

Mötet ble ledet av lederen, Jakob Aano.

Fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite mötte: Gro Harlem Brundtland, Johan Buttedahl, Kjell Magne Fredheim, Einar Förde, Guttorm Hansen, Harald U. Lied, Jan Petersen, Hans Hammond Rossbach, Jakob Aano, Liv Aasen, Per Hysing-Dahl, Alf Björnö, Håkon Randal, Asbjörn Sjöthun, Reiulf Steen, Hans Olav Tungesvik, Arnold Weiberg-Aurdal, Stein Örnhöi, Per A. Utsi (for Knut Frydenlund), Kirsti Gröndahl (for Gunnar Berge), Margit Hansen-Krone (for Jo Benkow), Knut Haus (for Harald Synnes).

Videre var til stede komiteens faste sekretær, Jan Tore Holvik.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Statsminister Kåre Willoch og utenriksminister Svenn Stray.

Följende embetsmenn ble gitt adgang til mötet: Fra Utenriksdepartementet: Ekspedisjonssjef Björn Kristvik og byråsjef Ove Farstad, samt personlig sekretær Hans Chr. Erlandsen. Fra Forsvarsdepartementet: Personlig sekretær Ivar Glomstein.

Dagsorden

1. Redegjörelse ved utenriksministeren om forskning, utplassering og forhandlinger om romvåpen og anti-satellittvåpen, og norske synspunkter i konsultasjon med USA og NATO.

2. Eventuelt.

(EL) LEIAREN: Dagsordenen for mötet er send ut, og eg går ut frå at den kan aksepterast som den er.

Sak nr. 1.

Redegjörelse ved utenriksministeren om forskning, utplassering og forhandlinger om romvåpen og antisatellittvåpen, og norske synspunkter i konsultasjon med USA og NATO.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Fordi det i media og i den offentlige diskusjon ofte er en feilaktig fremstilling av hva det såkalte romforsvarsinitiativ er, finner jeg det riktig först å redegjöre for den situasjon som ligger bak initiativet, det amerikanske initiativet selv, de sovjetiske standpunkter, holdningene som er kommet til uttrykk i de andre NATO-land og fra norsk side, sammenhengen med de kommende nedrustningsforhandlinger og endelig den brede enighet om dette spörsmålet som gjennom konsultasjoner etter hvert har utviklet seg innenfor NATO-alliansen.

I en tale 23. mars 1983 tok president Reagan til orde for å utvikle et forsvar mot ballistiske raketter. Talen, som er blitt referert til som Stjernekrigstalen, er senere blitt fulgt opp på amerikansk side, senest i januar i år ved en erklæring fra Det Hvite Hus der det nærmere redegjöres for det amerikanske initiativ for å utvikle et strategisk forsvar. Det er også i tiden etter Stjernekrigstalen blitt gitt flere amerikanske orienteringer om dette i NATO som har dannet grunnlag for omfattende meningsutvekslinger.

Veksten i arsenalene av offensive kjernefysiske raketter har ökt muligheten for ved et massivt angrep å ödelegge motpartens kjernevåpen og

(EL) dermed hans evne til gjengjeldelse. Dette svekker den krigsforebyggende virkning som ligger i partenes gjensidige evne til å utslette hverandre. Derfor mener den amerikanske president at det er nödvendig å bygge ut strategiske forsvarssystemer som gjör det usannsynlig at en part kan ha fordel av å iverksette et angrep med kjernefysiske våpen.

Oppfatningen av strategisk stabilitet har siden 60-årene bygd på at USA og Sovjetunionen har tilnærmet like kjernefysiske styrker, og videre på at begge parter avstår fra ensidige tiltak for å forrykke denne balanse ved utvikling av forsvarssystemer mot ballistiske raketter, noe for övrig den hittil tilgjengelige teknologi ikke har muliggjort. Disse to forutsetninger for den strategiske stabilitet som er bygd på ABM-traktaten og SALT-prosessen, er nå ifölge amerikansk oppfatning i ferd med å endre seg. Dette skyldes dels den betydelige sovjetiske oppbygging av arsenalene av offensive raketter, men også tegn på at Sovjetunionen ikke overholder allerede inngåtte avtaler om rustningskontroll, og kan være i ferd med å skaffe seg et forsvar mot ballistiske raketter. Dessuten synes det i dag å foreligge ny teknologi som kan gjöre det mulig å utvikle et forsvar mot raketter. Fra amerikansk side understrekes det i denne forbindelse at president Reagans initiativ i denne omgang bare gjelder et forskningsprogram for å kartlegge hvilke muligheter ny teknologi kan gi på dette felt. Först tidlig i 1990-årene vil den situasjon kunne oppstå at en amerikansk president kan ta standpunkt til eventuell utvikling av mulige forsvarssystemer. Det er blitt fremholdt at den forskning som nå foregår på dette felt, ikke er i strid med ABM-avtalen. Skulle det bli aktuelt å gå utover forskningsstadiet, er det fra amerikansk side blitt forsikret om at dette först vil skje etter forhandlinger med Sovjetunionen.

Frykten for at Sovjetunionen kan være i ferd med å skaffe seg et forsprang og dermed underminere den eksisterende strategiske stabilitet, er en av drivkreftene bak det amerikanske forskningsprogram. Sovjetunionen er det eneste land i dag som har et operativt anti-satellittsystem. Det har også et omfattende forskningsprogram som også kan omfatte

(EL)

rombaserte våpen. Dessuten foreligger det opplysninger som kan tyde på at Sovjetunionen er i ferd med å utvikle våpen som er i strid med ABM-avtalen, som forbyr utplassering av annet enn et begrenset rakettforsvar. I motsetning til Sovjetunionen som har utplassert et ABM-system slik avtalen gir anledning til, har USA avviklet sitt system fordi det ikke ble ansett for hensiktsmessig å beholde det. Siden 1980 har imidlertid Sovjetunionen arbeidet med en betydelig oppgradering av sitt ABM-system. Selv om de ulike tiltak som Sovjetunionen har iverksatt, kan indikere at forutsetningene ligger til rette for utplassering av et omfattende sovjetisk ABM-system, er det foreløpig ingen tegn til at Sovjetunionen har til hensikt å si opp ABM-avtalen. Men i lys av den sovjetiske aktivitet er det etter amerikansk oppfatning nödvendig å undersöke mulighetene for et effektivt amerikansk rakettforsvar, dels for å bringe Sovjetunionen til å avstå fra selv å utplassere et ABM-system stridende mot avtalen, og dersom Sovjetunionen likevel skulle gjöre det, å ha en motvekt til det sovjetiske system. Dette anser man for nödvendig for å opprettholde den strategiske stabilitet.

Det amerikanske forskningsprogram er et forskningsprogram av stor omfatning som tar sikte på å kartlegge alle de foreliggende muligheter for et romforsvar. Det er budsjettert med 33,5 milliarder dollar i perioden 1984-90. Det antas at det med utgangspunkt i dagens teknologi vil være mulig å komme frem til et forsvarssystem som, også med bruk av ikke-kjernefysiske våpen, kan skyte ned en rakett under alle faser av dens flukt. Minimumskravet til et effektivt strategisk forsvarssystem er at det må kunne ödelegge en så stor del av en angripende rakettstyrke at forsvareren bevarer sin evne til å iverksette gjengjeldelse. Dermed vil en angriper ikke med sikkerhet kunne regne med å lykkes i et angrep. Den usikkerhet som derved vil eksistere, vil tjene til å opprettholde den strategiske stabilitet og på den måte virke krigsforebyggende. Det amerikanske syn er derfor at det strategiske forsvarsprogram ikke vil endre eller svekke grunnlaget for NATOs forsvarsstrategi. Det er likeledes en klar forutsetning fra amerikansk side at alliansens strategiske forsvarssystem også skal omfatte de europeiske allierte.

(EL) Fra amerikansk side er det lagt stor vekt på at forskningsprogrammet for strategisk forsvar ikke er i strid med tidligere inngåtte avtaler om rustningskontroll vedrörende verdensrommet. Dette gjelder avtalen om delvis prövestans av 1963, avtalen om det ytre verdensrom av 1967, og ganske særlig ABM-avtalen av 1972. ABM-avtalen utgjör en del av SALT-prosessen og regulerer amerikansk og sovjetisk utvikling og utplassering av rakettforsvarssystemer. Avtalen er av ubegrenset varighet og gir hver av partene rett til å ha ett bakkebasert rakettforsvarssystem som dekker et mindre geografisk område. Avtalen tillater modernisering og utskiftning av det tillatte ABM-system og legger heller ingen begrensninger på forskningsvirksomhet. Derimot inneholder avtalen klare forbud mot utvikling, utpröving og utplassering av sjöbaserte, flybaserte og rombaserte og mobile ABM-systemer.

I de kommende forhandlinger om rustningskontroll som nylig er avtalt mellom de to supermakter, vil USA söke å komme frem til omfattende reduksjoner i eksisterende og planlagte arsenaler av offensive raketter - mellomdistanseraketter og interkontinentale raketter - og en stabilisering av forholdet mellom offensive og defensive strategiske våpen, enten de befinner seg på jorden eller i det ytre rom. Med hensyn til tema, prioriterer USA en tidlig gjenopptagelse av START og INF, men er også villig til å gå inn i en dialog med Sovjetunionen om strategiske forsvarssystemer. Man er imidlertid ikke villig til å forhandle om begrensninger i det amerikanske forskningsprogram.

Fra amerikansk side synes man å tenke seg en forhandlingsprosess i flere faser. I förste fase reduseres de offensive kjernevåpen. I andre fase kan det så legges större vekt på de defensive våpen, noe som i siste fase kan före til en avskaffelse av kjernevåpen. USA vil ta opp en dialog om forholdet mellom de offensive våpen og det strategiske forsvar med sikte på å avklare hvordan disse våpensystemer kan integreres for å sikre den strategiske stabilitet.

Det sentrale i den sovjetiske tilnærming til nye forhandlinger later til å være å legge begrensninger på det amerikanske SDI-program. Sovjetunionen har dessuten tatt til orde for en fastfrysing av de kjernefysiske arsenaler, en fullstendig stand i kjernefysiske våpenpröver, og å forhindre en militarisering

(EL) av det ytre rom.

Når det gjelder organiseringen av forhandlingene, har partene tilnærmet like synspunkter på temainndeling. Sovjetunionen i likhet med USA går inn for separate forhandlinger om mellomdistanseraketter og interkontinentale raketter. Fra sovjetisk side understrekes imidlertid den nære forbindelse mellom de ulike tema, trolig ut fra et önske om å bruke INF-forhandlingene, som er av direkte interesse for de europeiske NATO-land, som en brekkstang for å oppnå begrensninger hva angår SDI. USA vil på sin side avvise en slik direkte kobling.

Det er grunn til å understreke at Sovjetunionen nå har akseptert dröftelser om rombaserte våpen uten å stille forhåndsbetingelser om moratorium og forbud mot militarisering av rommet. Det var disse forhandlingsbetingelser som sist sommer förte til at forhandlinger om rombaserte våpen som var foreslått av Sovjetunionen og akseptert av USA, ikke kom i stand.

Når det gjelder utsikter for de kommende forhandlinger, vil behandlingen av rombaserte våpen trolig utgjöre hovedproblemet. At forhandlingskontakt nå er gjenopptatt, må ikke minst sees på bakgrunn av partenes gjensidige interesse av å unngå en destabiliserende utvikling på dette viktige felt.

I felleserklæringen fra Geneve-mötet i januar i år benyttes formuleringen "å unngå et våpenkapplöp i rommet og bringe det til opphör på jorden". Selv om USA i utgangspunktet avviser at det amerikanske forskningsprogram for et strategisk forsvar er forhandlingsgjenstand, gir ordlyden i felleserklæringen fra Geneve-mötet uttrykk for at USA er villig til å forhandle om begrensninger på romvåpen og utviklingen av slike.

Det synes derfor å foreligge et grunnlag for avtalte eller underforståtte gjensidige begrensninger gjennom partenes fellesinteresse av å unngå en destabiliserende utvikling. Dialogen med Sovjetunionen kan bidra til å avklare på hvilke områder gjensidig tilbakeholdenhet vil være mulig. USAs mål er å snu den utvikling som er i ferd med å undergrave ABM-avtalen.

Sovjetunionen har gjentatte ganger gitt uttrykk for en sterkt negativ holdning til det

(EL) amerikanske forskningsprogram for et rakett-forsvar. Realiseringen av et slikt forsvarssystem vil ifölge sovjetisk oppfatning virke sterkt destabiliserende fordi USA gjennom dette forskningsprogrammet tilstreber strategisk overlegenhet. Sovjetunionen mener at formålet med det amerikanske forskningsprogram er å utvikle et rakettforsvar som vil gjöre USA usårbar og gi mulighet for angrep möt Sovjetunionen uten å måtte frykte en ödeleggende gjengjeldelse. Sovjetunionen trekker også i tvil amerikanske forsikringer om at den pågående amerikanske aktivitet vil bli begrenset til forskningsstadiet. Den store investering i prosjektet vil automatisk före til at nye forsvarsvåpen blir utplassert. Sovjetunionen fremholder at målet må være å unngå en militarisering av verdensrommet, uten å nevne at rommet allerede benyttes for en rekke militære formål som både er önskelige og stabiliserende, f.eks. kommunikasjoner mellom supermaktene i krisesituasjoner. Sovjetunionen har også gitt antydninger om at amerikansk motvilje mot å føre reelle dröftelser om begrensninger på strategiske forsvarssystemer vil vanskeliggjöre fremgang på andre felter som omfattes av Genève-forhandlingene.

President Reagans utspill for forskning om et strategisk rakettforsvar har vært omdiskutert både i USA og i Vest-Europa. Det positive er imidlertid at USA selv har reist spörsmålet om SDI både bilateralt og i NATO for å få alliertes synspunkter. I denne forbindelse må det for övrig bemerkes at USAs forskning selvsagt ikke er noe NATO-anliggende, like lite som andre medlemslands forskning er det.

Kjernevåpenmaktene Storbritannia og Frankrike har nasjonale strategiske styrker som vil bli direkte berört av en eventuell utplassering av strategiske rakettforsvar. Etter först å ha inntatt en noe reservert holdning synes imidlertid begge disse makter nå å ha akseptert de amerikanske forsikringer om at forskningsprogrammet ikke sikter på å svekke den krigsforebyggende evne disse lands kjernevåpen tillegges. Statsminister Thatcher oppsummerte den britiske holdning til det amerikanske program i fölgende fire punkter etter et möte med president Reagan sist desember:

(EL)

- Tilslutning til fortsatt forskning omkring SDI som ikke anses for å være i strid med ABM-traktaten.

- Det understrekes at målsettingen med SDI ikke er å oppnå militær overlegenhet, men å opprettholde den krigsforebyggende evne.

- Under henvisning til USAs traktatforpliktelser understrekes det videre at en eventuell utplassering av rombaserte anti-rakett-systemer först vil måtte gjöres til forhandlingsgjenstand.

- Det slås fast at den overordnede målsetting er å styrke, ikke å svekke den strategiske balanse.

Så langt statsminister Thatcher.

Forbundsrepublikken Tyskland, som er den störste ikke-nukleære makt i Europa, inntok også innledningsvis en noe reservert holdning til det amerikanske forskningsprogram. Til grunn for denne holdningen lå en viss frykt for at sammenkoblingen mellom USAs strategiske raketter og forsvaret av Vest-Europa skulle svekkes dersom det ble utplassert et strategisk rakettforsvar som bare dekket USA. Etter de kontakter som har funnet sted og de forsikringer som er gitt fra amerikansk side, synes dette element ikke lenger å tillegges samme vekt som tidligere.

Derimot er det noe ulike meninger om forskningsprogrammet som er stilt inn i en strategisk ramme, kan gi stötet til en omlegging av alliansens forsvarsstrategi.

En slik endring kunne bestå i at etter hvert som kjernevåpens rolle som krigsforebyggende element i forsvarsstrategien reduseres, ville det måtte legges forholdsvis större vekt på de konvensjonelle styrker. Dette ville både öke de vesteuropeiske lands forsvarsbyrde og stille særlig Forbundsrepublikken i en mer utsatt sikkerhetsmessig stilling.

Som jeg nevnte, har altså det amerikanske forskningsprogram i den senere tid vært gjenstand

(EL) for konsultasjoner både bilateralt og i NATO. Det synes å være bred enighet om at:

- Sovjetunionen har lenge drevet omfattende forskning på området og gjennomförer nå kvalitative forbedringer i sine egne forsvarssystemer.

- Det ville være uforsvarlig om man ikke også på vestlig side, dvs. USA, gjennomförer tilsvarende forskning.

- De amerikanske planer om SDI-programmet har vært sterkt medvirkende til å bringe Sovjetunionen tilbake til forhandlingsbordet.

- Selv om man måtte önske en avtale som forhindrer forskning som kan före til utvikling av nye våpensystemer, må man akseptere at det er forbundet med nærmest ulöselige problemer å sikre verifikasjon av en mulig avtale om begrensninger av forskningsvirksomhet.

Fra norsk side har man för det amerikanske SDI-initiativ i internasjonale fora både i FN og i Nedrustningskonferansen i Geneve tatt til orde for tiltak for å hindre at våpenkapplöpet sprer seg til det ytre verdensrom. Spörsmålet har vært oppe til behandling på FNs generalforsamlinger hvert år siden 1981. Norge har der stilt seg bak forslag om å forhandle effektive og kontrollerbare avtaler med det formål å forhindre et rustningskapplöp i det ytre rom.

Foruten å bidra aktivt til de vestlige konsultasjoner om disse spörsmål i FN og i NATO-konsultasjonene foran hver Generalforsamling har en fra norsk side også i innlegg i FNs Generalforsamling tatt klart til orde mot en utvikling i det ytre rom som kan true internasjonal fred og sikkerhet.

Fra norsk side er det i FN og i Nedrustningskonferansen videre blitt understreket at bilaterale forhandlinger mellom USA og Sovjetunionen og multilaterale forhandlinger innen rammen av Nedrustningskonferansen i Geneve vil gjensidig kunne bygge opp om hverandre.

(EL)

Etter norsk syn er det å beklage at Nedrustningskonferansen trass i mange oppfordringer fra FN ikke er kommet skikkelig i gang med dröftelser om disse spörsmål. Fra vestlig side er det fremlagt forslag til konkret mandat for slike dröftelser som ville ha medfört at konferansen allerede i fjor kunne ha begynt en realitetsdröftelse av de spörsmål som melder seg om det var blitt vedtatt. Selv om det var et begrenset mandat, gav man fra norsk side uttrykk for stötte til det, siden det i det minste ville ha fått i gang en multilateral dröftelse av disse spörsmål.

I bilaterale kontakter og i konsultasjonene i NATO om SDI-initiativet har Norge tatt til orde for å begrense den militære bruk av verdensrommet. ABM-traktaten og den forhandlingsprosess om begrensninger på strategiske våpen som denne avtalen har gitt stötet til, har skapt et grunnlag for en strategisk stabilitet som må opprettholdes.

I lys av den sovjetiske aktivitet på dette område har man imidlertid på norsk side ikke vunnet å kunne fraråde at det også på amerikansk side forskes på dette felt. Vi må også erkjenne at forskning vanskelig lar seg regulere i avtales form, ikke minst fordi det er urealistisk å regne med at alle kan enes om tilfredsstillende verifikasjonsordninger. Fra norsk side har vi imidlertid meget sterkt fremholdt at forskningen ikke må ta former som kan skape forestillinger om at den ene part söker ensidige fordeler eller militær overlegenhet. Heller ikke må slik forskning være i strid med eksisterende avtaler om rustningskontroll eller underminere disse. Dette har for övrig USA sagt seg innforstått med.

Det er i dag ikke mulig å si om et effektivt strategisk forsvarssystem overhodet kan utvikles. Vi anser det imidlertid for positivt at USA allerede på det nåværende stadium har sagt seg villig til dröftelser med Sovjetunionen om disse spörsmål. Dette gir supermaktene en historisk sjanse til å enes om begrensninger för våpen er utviklet og klare for utplassering.

Utsiktene til å oppnå dette når det gjelder rombaserte forsvarsvåpen synes å henge nöye sammen

(EL)

med sjansene til avtalte og gjensidige reduksjoner av offensive raketter, både de strategiske og mellomdistanseraketter. Det er norsk oppfatning at de forbindelseslinjer som eksisterer mellom de forhandlingstema som omfattes av de Geneve-forhandlingene som nå skal begynne, må brukes til å sikre parallell fremgang på alle områder av forhandlingene. Sovjetunionen vil muligens forsöke å utnytte den europeiske interesse for begrensninger på mellomdistanseraketter som et pressmiddel til å få utvirket amerikanske konsesjoner når det gjelder romvåpen. Men dette forhold kan også brukes begge veier. Gjennom konsesjoner når det gjelder romvåpnene, kan Sovjetunionen bringes til å gi motytelser vedrörende offensive våpen. Norge har derfor fremholdt at man må være varsom med å gi uttrykk for at de tre forhandlingstemaene skal behandles skarpt adskilt.

Når det gjelder norsk holdning til disse spörsmålene, viljeg minne om at vi har en dobbelt målsetting, nemlig både å unngå et våpenkapplöp i rommet og å redusere avhengigheten av kjernevåpen. Dette er jo også kommet klart til uttrykk i Innst. s. nr. 225. Disse mål står fast. Dette syn har medfört at Norge ikke uten videre har kunnet slutte seg til den kritikken som særlig i en tidligere fase fra europeisk hold kom til uttrykk mot de amerikanske planer. Denne kritikk var nemlig bygd på en frykt for at disse planene ville redusere kjernevåpnenes rolle i forsvarsstrategien.

Jeg kan for övrig - som en liten parentes - kanskje også benytte denne anledningen til å oppklare en misforståelse som jeg har inntrykk av er svært utbredt i vårt land, nemlig at vårt syn om at kjernevåpnenes rolle for forsvarsstrategien skal reduseres, skulle möte særlig motvilje i USA. Det er det motsatte som er tilfellet. I USA er det stor forståelse for dette synet, men det er blant flere av de europeiske og særlig de store europeiske allierte at det er skarp uenighet med oss på dette punkt. Jeg kan forresten gjerne illustrere dette ved vare å lese en liten sekvens av et referat som kom inn i går fra den norske NATO-delegasjonen i Brussel:

(EL)

"Den belgiske ambassadör viste til at Reagan hadde sagt at man gjennom SDI kunne frigjöre verden fra atomvåpen. Det kunne reises spörsmål om dette var en hensiktsmessig uttalelse, bl.a. i lys av at Europa av åpenbare grunner ikke kunne forsvares uten at atomvåpen-opsjonen ble beholdt. På belgisk side var man derfor noe urolig over slike uttalelser. Den franske ambassadör sluttet seg til de belgiske synspunkter."

Det er alminnelig oppfatning blant de allierte at samhold og solidaritet har vært en medvirkende årsak til at Sovjetunionen nå har vendt tilbake til forhandlingsbordet. En samlet alliert opptreden vil også ha avgjörende betydning for mulighetene til å nå resultater ved disse forhandlingene, noe som vi jo alle er sterkt opptatt av. Forutsetningen for at man skal kunne beholde enigheten, er at det gjennomföres konsultasjoner mellom USA og de allierte på alle trinn i forhandlingsprosessen, noe som er sterkt fremholdt som nödvendig fra de europeiske allierte, og ikke minst av Norge - og som USA har sagt seg innforstått med.

(SA)

FORMANNEN: Formannen takkar utanriksministeren for utgreiinga og gjev ordet fritt.

GRO HARLEM BRUNDTLAND: Det første spørsmålet som slår meg etter denne orienteringen, er i grunnen hvorfor Regjeringen ikke på et langt tidligere tidspunkt har bedt om et møte i den utvidede for å legge fram denne nokså kompliserte sak, som Regjeringen nå gjennom flere måneder har behandlet i ulike sammenhenger både bilateralt og i NATOs organer - særlig på bakgrunn av nettopp Innst. S. nr. 225 for 1983-84 og det som der er nokså klart uttrykt fra en enstemmig komite, nemlig at

"Komiteen vil derfor understreke viktigheten av at forhandlinger gjenopptas, med sikte på forbud mot utplassering av våpen i verdensrommet. Forbud må også gjelde alle våpen som kan skyte ned satellitter."

(SA)

Det er klart at man kan føre fram lange og omstendelige resonnementer, og at man kan ha ulike syn på forskningens innvirkning på neste trinn av forholdet mellom supermaktene, og dette har utenriksministeren i dag gjort rede for, men selve problemstillingen som komiteen reiste i en enstemmig merknad, er så sentral her at jeg syns det ville ha vært rimelig om Regjeringen hadde tatt denne saken opp til konsultasjon innad i Norge i forhold til utenrikskomiteens innstilling og behandling av St. meld. nr. 101 for 1981-82 før man resonnerte seg fram på egen hånd både bilateralt i forhold til USA og i forhold til andre NATO-land.

Jeg syns dette illustreres særlig ved det forhold at en rekke europeiske allierte land har hatt betydelig tvil og innvendinger mot hele den prosessen vi har hatt siden den berømte talen i 1983. Vi skal huske at den talen var holdt da Innst. S. nr. 225 ble utformet, og jeg syns det er en inkonsekvens i en del av det utenriksministeren her har gjort rede for, ved at han på den ene side understreker at et stort og omfattende forskningsprogram i USA, med de store kostnader og konsekvenser som vi kan se det innebærer, er et nasjonalt anliggende for USA, mens han på den annen side ender opp med å konkludere med at her gjelder det samhold og samarbeid i alliansen om noe som tidligere i innlegget ble avvist som noe som egentlig ikke angikk andre allierte land, fordi det dreide seg om et nasjonalt forskningsprogram. Her tror jeg man må se at det ligger en del inkonsekvenser.

Resonnementet om at man skal kunne skaffe seg et effetkivt forsvar mot offensive strategiske våpen, står sentralt i hele vurderingen av denne problemstillingen, også når det gjelder mulighetene for verifikasjon, som utenriksministeren brukte lite tid på her. At man nå går inn for en ny opptrapping av hele våpenspiralen, bygger igjen på gjensidig frykt og en vurdering av at man ikke er i stand til i dag i rimelig grad å holde oversikt over hva som foregår på sovjetisk territorium og det øvrige Warszawapakt-territorium. Jeg tror det ligger en helt sentral svakhet i resonnementet akkurat der.

(SA) Når vi i Innst. S. nr. 225 gav uttrykk for positive holdninger til frystankegangen og til muligheten for kontroll så langt som vi gjorde det, ligger det i det en vurdering fra komiteens side av at man egentlig er kommet meget langt når det gjelder å kunne drive gjensidig kontroll av utviklingen på hverandres territorium.

Jeg er enig i at forskning i denne sammenheng er en vanskelighet, men vi kan ikke drøfte spørsmålet om det amerikanske SDI-programmet som om det bare dreier seg om et forskningsprogram uten å tenke gjennom hva som blir neste stadium av prosessen, en prosess som likner en vi har opplevd tidligere i vår etterkrigshistorie.

Jeg merket meg at utenriksministeren sa at vi har en historisk sjanse for å komme til enighet mellom øst og vest om felles holdninger når det gjelder å bremse våpenkappløpet og å fjerne trusselen fra de kjernefysiske våpen. Jeg vil minne om at da ABM-avtalen ble forhandlet og senere inngått, og da SALT-prosessen foregikk aktivt fra begge sider, ble akkurat det samme resonnement gjort gjeldende. Nå er man altså inne i en opptrappingsfase fra det planet man da befant seg på, hvor det var bred støtte i svært mange miljøer for at man både i øst og vest prøvde å begrense det fortsatte våpenkappløp. Det som skjer nå, er en ny omfattende runde med bruk av ressurser og fare for undergraving av det vi gjennom 20 år allerede har prøvd å skape av stabilitet.

STEIN ØRNHØI: Først vil jeg si én ting, og det er at det var ingenting i redegjørelsen fra utenriksministeren når det gjelder USAs holdning til dette, som var nytt. Det var en svært enkel - til dels forenklet - sammenstilling av det som man for lengst visste hvis man har interessert seg litt for det.

Jeg kan ellers ikke se at det er noe i denne redegjørelsen som på noen måte tilsier at den gis i et lukket møte som dette. Dessuten

(SA)

var konklusjonen såpass politisk sterk og overraskende at jeg opplever det som om dette for lengst burde vært brakt inn i den offentlige debatt, og jeg vil så langt det er mulig for meg og SV bidra til at det blir slik. Gjennom en del avisoppslag er det nærmest skapt inntrykk av at Regjeringens holdning er stikk motsatt av hva vi nå er blitt kjent med.

Det kan sies mye om en del av de resonnementer som vi fikk høre, og om hva som her ble presentert som de amerikanske standpunkter. Noe av det er så forenklet og så dratt ut av sin sammenheng at jeg syns nesten det er litt provoserende, særlig noen av resonnementene om balanse når det gjelder de sovjetiske ABM-systemene. At man nå i spørsmålet om å utvikle Star-War-systemet bringer inn disse få gamle ABM-batterier som man riktignok har igjen omkring Moskva, vitner om at man ikke har greid å beholde proporsjonene med hensyn til hva dette i virkeligheten dreier seg om.

Jeg tror jeg skal nøye meg med bare å si følgende: Dette hører med i den offentlige debatt. Da får vi i større grad enn før anledning til å legge fakta på bordet og å bruke fakta på en slik måte at ting står mer i forhold til hverandre enn hva det nå blir gitt uttrykk for, riktignok med referanse til hva amerikanerne selv mener.

Det er én ting som er viktig her, og det er at uansett hva man måtte mene om det forskningsprogrammet som amerikanerne nå er interessert i å sette i gang, så ligger det en erklært politisk målsetting bak, og den politiske målsetting som ligger bak dette forskningsprogrammet, skulle det iallfall være mulig i all enkelhet å forholde seg til. Men det er det man kryper unna ved å si at vi ikke er mot forskning i sin store alminnelighet.

Men - som sagt - jeg syns ikke at denne debatt hører hjemme i et lukket forum. Det er ikke kommet fram en eneste opplysning som ikke for lengst har stått i aviser over hele verden, med mindre det er et poeng å hemmeligholde det norske standpunktet.

(KL) HANS HAMMOND ROSSBACH: Det kunne være mye å si om de resonnementer og påstander som utenriksministeren kom med i sin redegjørelse. Det gjelder spørsmålet om å nå fram til balanserte avtaler, og det gjelder - særlig - virkningen av at en nå akter å gå ut i det ytre verdensrom.

Jeg ser ikke noen grunn til å komme så mye inn på det, men vil bare peke på at det her gjør seg gjeldende ulike vurderinger fra utenriksministerens og min side. Jeg har sett det slik at dette innebærer et steg som vi på mange måter kjenner fra før: Vi får et nytt område som blir underlagt opprustning, og vi får en bevegelse som vil føre til sterkere og sterkere engasjement når det gjelder dette spørsmålet, noe som etter mitt skjønn ikke tjener noen.

Jeg synes det ville vært riktig at vi fikk en mer åpen debatt om disse spørsmål her i huset. Det pågår en debatt i avisene, og det ville vært naturlig at Stortinget også gav uttrykk for synspunkter på dette. Jeg synes iallfall det ville vært naturlig. Jeg regner derfor med at en, som også Ørnhøi var inne på, kommer tilbake til disse resonnementer og spørsmål i et åpent stortingsmøte.

EINAR FØRDE: Eg vil gjerne stille tre spørsmål.

Det som er det viktigaste, er det politiske hovudspørsmålet. Eg etterlyser Regjeringas haldning til det som er hovudresonnementet bak dette forskingsprogrammet og målet for det, nemleg idéen om at ein kan skape eit effektivt forsvar mot offensive ballistiske rakettar. Eg vil gjerne spørje om ein har ei haldning til moglegheiten for å gjere dette og om det er ønskjeleg å gjere det, og - eg vil også legge til - om den norske regjeringa har vore inne på den tanken at dersom det faktisk kan lykkast å skape eit slikt forsvar, vil det bli utvikla nye offensive våpensystem. Eg vil gjerne spørje om ikkje Regjeringa er samd i den oppfatninga som har kome breitt til uttrykk i Europa, nemleg at dette er det lengste steget vi noen gang har tatt i opprusting.

Det andre spørsmålet gjeld kostnaden i samband med forskings- og utviklingsprogrammet. Det har vore nemnt fleire summar. Utanriksministeren oppgav i dag at det så vidt eg skjønar,

(KL) dreier seg om 33,5 milliardar amerikanske dollar i tida fram til 1990. Eg vil gjerne spørje, ettersom Norge nå er konsultert, og ettersom dette nå er eit spørsmål om NATO-solidaritet: Er det gjort noen avtale på dette tidspunkt om dekking av dette utgiftsbeløpet? Og dersom ikkje: Korleis står dette forskingsprogrammet i forhold til NATO? Kva er det som tilseier at dette er ei NATO-sak?

Det tredje spørsmålet gjeld haldninga til ein del andre europeiske NATO-land. Utanriksministeren sa nå at det er semje i nær sagt alle land. Er det nå utvikla ei breiare semje i NATO om dette? Det må tydelegvis ha skjedd store ting dei siste dagane. Eg vil spørje om det nå faktisk er slik at alle NATO-regjeringar, inkludert den franske og den nederlandske, har gitt den same positive tilslutning til president Reagans initiativ og forskingsprogrammet som den norske regjeringa nå tydelegvis er i ferd med å gjere?

LEIAREN: Eg gir ordet til utanriksministeren.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Jeg vil forsøke å besvare de spørsmål som Førde nå nettopp stilte.

Når det gjelder spørsmålet om hvordan man på norsk side bedømmer det forskningsprogram som USA vil påbegynne, tror jeg det er riktig å si at vi på mange måter er skeptisk til det. Vi er skeptisk til om det er mulig å finne frem til noen slike effektive forsvarssystemer. Vi mener at det utvilsomt ville være riktig at slike forsvarssystemer ikke utvikles og utplasseres. Dette er noe man må forsøke å komme frem til enighet om.

Det jeg sa om vår holdning til forskningsprogrammet, var bare at vi på bakgrunn av den påviselige aktivitet som foregår på dette området også i Sovjetunionen, ikke har funnet å kunne fraråde USA å drive denne forskningen. Vi har ikke gitt noe som helst endossement til det. Vi har bare sagt at vi ikke kan fraråde dette. Jeg tror dette er holdningen hos de fleste av de europeiske allierte, at de ikke har funnet å kunne fraråde slik forskning. Noen har nå i den senere fase til og med mer aktivt gitt sin tilslutning til den.

Det jeg sa om at dette forskningsprosjektet

(KL) ikke er noe NATO-anliggende, har direkte relevans til Førdes annet spørsmål, om utgiftene. Dette er ikke noe NATO-spørsmål. Forsvarsforskning i USA eller Norge eller hvor som helst innen alliansen er ikke noe NATO-spørsmål. Det er et rent nasjonalt spørsmål, og utgiftene dekkes selvfølgelig av nasjonalstatene. Men det man kan si er det positive her, er at til tross for at dette er et rent nasjonalt spørsmål som ligger utenfor det NATO har ansvar for, og utenfor det de enkelte medlemsland i og for seg har plikt til å drøfte med sine NATO-allierte, har USA vært villig til å gjøre det. De har selv redegjort for dette i NATO for å holde sine allierte orientert og for å gi sine allierte anledning til å komme med sine synspunkter. Men det som er enda viktigere og svært positivt, er at USA har vært villig til å se på dette i NATO-sammenheng som forhandlingstema overfor Sovjetunionen. Det er særlig den side av saken vi legger vekt på. Vi mener at vi her har en oppgave, og at vi under konsultasjonenes gang vil kunne yte et positivt bidrag når det gjelder dette.

Det tredje spørsmålet fra Førde gjaldt om det nå er full enighet blant de allierte om alle disse spørsmål. Det tviler jeg på. Det er enighet i alliansen om de punktene som jeg nevnte i min redegjørelse. Denne enigheten er kommet i stand på bakgrunn av at man fra USAs side under konsultasjonene meget sterkt har presisert at man ikke har til hensikt å gjøre noe som kan ødelegge alliansens totale strategiske balanse i forhold til østblokklandene, at det foreløpig bare er tale om et forskningsprogram, at man når det gjelder dette, vil holde seg innenfor rammen av de eksisterende avtaler, og at målet er at man gjennom avtaler skal oppnå begrensninger og nedrustning - ikke videre opprustning.

REIULF STEEN: Det var ett element som så langt jeg kan bedømme det, var nytt i utenriksministerens fremstilling av de amerikanske synspunktene, nemlig den hovedvekt som amerikanerne ifølge utenriksministeren legger på oppbyggingen av det sovjetiske ABM-systemet som begrunnelse for forskningsprogrammet. Det er første gang jeg har registrert at man bruker det som en hovedbegrunnelse. Det kom ikke fram i debatten i USA før det amerikanske presidentvalget, og det har heller ikke, så vidt jeg kan skjønne, spilt noen stor rolle i de fremstillinger som ellers har vært gitt.

(KL) USA avvikler sitt ABM-system fordi man, som utenriksministeren sa, anser det som uhensiktsmessig. I et mer populært språk vil man kanskje heller bruke ordet ubrukelig, for det er jo det det er. Man har etter hvert kommet til å anse antirakettrakettsystemene som ubrukelige.

Mitt spørsmål er: Er det ikke brist i logikken når USA avvikler sitt ABM-system fordi man anser det som ubrukelig, og så bruker Sovjets oppbygging av et tilsvarende ubrukelig system som begrunnelse for utvikling av dette nye strategiske forsvarssystemet? Det er mitt første spørsmål.

Det andre som jeg synes dokumenterer en slags brist i logikken på amerikansk side, er at president Reagan øver et uhyre sterkt press på Kongressen for at man skal akseptere oppbyggingen av det nye MX-systemet parallelt med det forskningsprogram som man her ønsker for utvikling av et strategisk forsvarssystem i ytre rom. MX-systemet er som kjent et offensivt våpen, og hvis jeg ikke har misforstått helt, er formålet med dette først og fremst å kunne ødelegge motstanderens raketter allerede før de forlater rakettsiloen. Hvis man altså parallelt skal begynne utviklingen av begge systemer, er det også på dette punkt etter min mening en slags brist i logikken.

Det tredje spørsmålet, som kanskje er det viktigste av dem alle, gjelder den innflytelse dette vil få på forhandlingene om de kjernefysiske våpen i Europa. Hvis man skal følge hele atomstrategiens logikk - jeg aksepterer den ikke, og jeg understreker det, men hvis man skal følge den - er det klart at franskmennene og belgierne har helt rett i sin engstelse, fordi dette er et forsvarssystem som utelukkende har de strategiske våpen som formål. Det man derfor etter min oppfatning kan frykte, er at det vil kunne brukes som en begrunnelse for nødvendigheten av en ytterligere opptrapping av de kjernefysiske våpenlagre i Vest-Europa, og det vil kunne ha en innflytelse på forhandlingene om INF-systemet, noe jeg for min del ser som kanskje det på kort sikt viktigste spørsmål sett fra et europeisk synspunkt.

Kanskje disse spørsmål skulle vært adressert til president Reagan, men siden han ikke er til stede her, så ...

(KL) HANS OLAV TUNGESVIK: Det er vel ei nokså utbreidd uro i dei fleste krinsar over dette nye aspektet ved rustingskappløpet, som reiser heilt nye problemstillingar på fleire felt. Samtidig som alle gledde seg over det faktum at forhandlingane i Genève no er planlagde å koma i gang igjen, breidde det seg ei sterk uro i samband med at det no - få dagar etter dette - var eit faktum at president Reagan i sin opningstale etter at han vart innsett som president igjen, brukte dei etter måten sterke formuleringar som ein følte vil kunne koma til å bringa alvorlege forstyrringar inn i den positive atmosfæren som var i ferd med å bli etablert.

Kristeleg Folkeparti har jo nettopp på sitt landsstyremøte drøfta ein del desse spørsmåla om opprusting i verdsrommet og har kome med utsegner i denne samanheng. Me la stor vekt på det statsministeren uttala då han var i FNs hovudforsamling, og som me såg og ser som ei svært verdfull signalisering av norske standpunkt. Han sa:

> "I vår forestilling om en tryggere og mer stabil verden er det ikke rom for en militarisering av verdensrommet. Dette må forhindres gjennom både bilateralt og multilateralt arbeid. Vi vil derfor oppfordre til enighet om forhandlinger for å finne frem til et grunnlag for rustningskontroll og nedrustning i verdensrommet."

Det var for så vidt heilt i tråd med desse tankane Kristeleg Folkeparti gjorde sitt vedtak på landsstyremøtet så seint som sist fredag. Vi sa det slik:

> "Landsstyret vil gå mot at opprustningen utvides til verdensrommet f.eks. gjennom det amerikanske såkalte "stjerne-krigsprogram". Slike nye våpensystemer vil bare utløse kapprustning også i verdensrommet.
>
> Spørsmål om våpen i verdensrommet må inngå i de forestående nedrustningsforhandlinger."

Når det gjeld skiljet mellom forsking og opprusting, er det vel grunn til å tru at det er vanskeleg å setja eit skilje her som kan etablerast med slik klårleik at det får praktiske konsekvensar.

Når ein først har sett i gang eit omfattande forskingsprogram og vi høyrer kva kostnader det her

(KL) dreier seg om, er det ut frå andre samanhengar nærliggjande å tenkja seg at neste steg kan vera bortimot uunngåeleg. Men sjølvsagt bør det, som utanriksministeren peika på, kunne forskast. Kvart einskilt land har jo sin fridom til forsking, og det er avgrensa kva ein i alliansesamanheng kan påleggja andre i så måte.

Berre desse orda for å gje uttrykk for at me i Kristeleg Folkeparti ser det som sterkt ønskjeleg at vårt land gjer sitt til å bremsa når det gjeld dei sider ved dette som kan gje ytterlegare omdreiingar på rustingsspiralen.

GUTTORM HANSEN: Det er vel uten videre klart at det standpunkt som Regjeringen har tatt i det spørsmålet som vi her drøfter, vil utløse debatt både i de politiske miljøene og i opinionen.

Det er poengtert av utenriksministeren i denne redegjørelsen at dette er et amerikansk forskningsprogram som ikke berører eller har sammenheng med NATO, og det er vel også slik en må oppfatte det.

Men på slutten av sitt innlegg nevnte utenriksministeren en del om den betydningen det hadde hatt at NATO-landene stod sammen under de forrige forhandlingene, og hvor viktig det var at dette samholdet blir opprettholdt ved de kommende forhandlinger.

Dette bringer meg til et spørsmål som vil være av vesentlig betydning for utviklingen av den politiske debatt her hjemme, nemlig: Vil kravet om samhold i NATO som nødvendighet for forhandlingene også inkludere lojal oppslutning om USAs forskningsprogram, om militarisering i verdensrommet? Vil det være slik at motstand mot dette programmet og de konsekvenser det kan få, vil bli utlagt her hjemme fra Regjeringens side som angrep på NATOs solidaritet og dermed på norsk sikkerhetspolitikk. Det kan være av stor interesse å få greie på om den tilslutning som Regjeringen, så langt jeg kan forstå, har gitt til USAs forskningsprogram, nå kommer til å bli ansett som en del av den norske NATO-politikk slik Regjeringen vil definere den.

HARALD U. LIED: Jeg vil bare få lov å sammenholde den innstilling som Gro Harlem Brundtland

(KL) siterte et avsnitt fra, Innst. S.nr. 225 for 1983-84, med den redegjørelse som utenriksministeren i dag har gitt. Jeg vil da konstatere at den redegjørelse utenriksministeren har gitt, er i full overensstemmelse med den innstilling som en enstemmig utenrikskomite avgav. Dette er etter min mening et veldig viktig punkt.

Når det gjelder spørsmålet om denne saken vil utløse debatt, er jeg enig med Guttorm Hansen i at det kan godt være. Det er sannsynlig at det vil skje.

Man snakker om at det foregår forskning i USA. Det fremgår jo av utenriksministerens redegjørelse at det også foregår forskning i Sovjetsamveldet. Hvis man skulle uttale seg mot den forskning som foregår i USA, hva skal man så gjøre med hensyn til den forskning som foregår i Sovjetsamveldet? Skal man også appellere til dem om å stoppe sitt forskningsprogram? Det ville kanskje bli nødvendig i den debatten som vi får.

Jeg ville bare få lov å understreke dette. Det er ikke flere bemerkninger fra min side.

KIRSTI GRØNDAHL: Jeg har også et spørsmål jeg gjerne vil ha avklart. For å forsøke å avkle Regjeringens konklusjon noen av dens diplomatiske vendinger stiller jeg dette spørsmål: Er det slik at Norge godtar USAs begrunnelse om at SDI-systemet iverksatt kan føre til atomnedrustning og i aller beste fall atomfrihet i verden? Aksepterer man at det eventuelt kan bli resultatet ved en gjennomføring av SDI-programmet? Er det fordi man tror at dette kan bli resultatet, at man ikke ønsker å kritisere USA for det forskningsprogrammet de nå gjennomfører, men tvert imot enten forholder seg avholdende til det eller gir sin tilslutning til det? Jeg er også interessert i å få vite hvordan Regjeringen videre har tenkt å behandle dette spørsmål. Har man nå tenkt å offentliggjøre sitt standpunkt og sin vurdering bak dette, eller har man fra Regjeringens side tenkt seg at dette skal forbli lukket?

(EK) LEIAREN: Eg har teikna meg sjølv. Eg vil berre presisera at eg ikkje oppfatta utanriksministeren slik at det har vore noka oppslutning om det amerikanske forskingsprogrammet. Tvert imot presiserte utanriksministeren at Noreg er skeptisk til eit slikt forskingsprogram, og då er ein - etter det eg forstår - på line med ein mann som den tidlegare forhandlingsleiar Nitze, som i eit foredrag i går kveld gav to viktige grunnar for at han var skeptisk til dette programmet. Eg høyrde det berre i radioen, så eg vågar ikkje å repetera dei to grunnane no, men eg vil visa til det.

Elles vil eg visa til det min partifelle Tungesvik sa, at vi sjølvsagt sluttar fullt opp om det statsministeren sa i FN, som også vart vist til av utanriksministeren i hans utgreiing i dag. Det er etter mitt syn fullt på line med det nemnda samrøystes sa i Innst. S. nr. 225, som vart referert av Gro Harlem Brundtland. Når det gjeld våre utsegner som vart refererte, meiner vi at spørsmålet om våpen i verdsrommet må inngå i dei nedrustningsforhandlingar som skal gå føre seg.

PER HYSING-DAHL: Jeg tror man kanskje er i ferd med å legge ord og meninger i munnen på utenriksministeren som han egentlig ikke har uttalt. I spørsmålet om samhold og solidaritet innen NATO oppfatter jeg utenriksministeren slik at dette har vært en meget sterkt medvirkende årsak til at partene kommer sammen igjen til forhandlinger, og det vil jeg underskrive på.

Utenriksministeren sa videre at det er viktig at denne enigheten kan fortsette. Men han sa ikke, slik jeg oppfattet ham, at enigheten nødvendigvis skal forutsette en godtakelse av hva USA finner å ville forske på. Han sa det måtte være enighet om at de tre hovedtemaene INF, strategiske raketter og mulige våpen i verdensrommet skulle være gjenstand for forhandlinger. Det var det ene.

For det andre har ikke amerikanerne, meg bekjent iallfall, gjort det til noe spørsmål om solidaritet innen NATO at man godtar eller ikke godtar dette forskningsprosjektet. Men de har sagt at de vil rådføre seg med og orientere sine allierte, og det er de i ferd med å gjøre.

Som det også har vært nevnt her, vet vi svært lite om hvor langt sovjetrusserne er kommet på denne ferden. Men vi må tro at amerikansk etterretning har atskillig å bygge på.

(EK) Det spørsmål en kan stille seg, er: Er det mulig for to parter å sette seg ned og drøfte et forbud eller en avtale som forhindrer videre utvikling i verdensrommet, hvis de ikke begge to har noe å forhandle om, eller sagt med andre ord, hvis de ikke begge to har noe de må stoppe med? Det har nok lite for seg å tro at man skal kunne møte opp og si til russerne at dette har de holdt på med en stund, og det må de holde opp med, hvis man ikke selv har muligheter til å gå frem på den måten.

Men jeg har - som sagt - ikke oppfattet utenriksministeren slik at amerikanerne har gjort dette til et spørsmål om solidaritet og samhold i de forhandlinger som nå skal pågå i Genève.

JOHAN BUTTEDAHL: I likhet med de andre her vil jeg også uttrykke uro over det nye som nå skjer i forbindelse med utviklingen i verdensrommet. Jeg kan i store trekk slutte meg til de betraktninger som Tungesvik kom med her i sted.

Jeg syns kanskje det kan være vanskelig å ha for sterke meninger om på hvilken måte man kan påvirke annet lands forskningsprogrammer, og om det kan sies at USA her driver et internasjonalt program. Det som uroer oss, er på hvilken måte dette trekkes inn i NATO-sammenheng. Det kan lett bli et stort politisk problem i mange NATO-land.

Vi har fra norsk side i FN-sammenheng uttalt oss imot utviklingen i verdensrommet, og det ble bl.a. referert til statsministerens uttalelse her. Jeg hørte også i utenriksministerens redegjørelse - hvis jeg forstod ham rett - om de uttalelser som er kommet fra møtet mellom Gromyko og Shultz, om at man skal unngå kappløpet i rommet, og at dette innebærer at USA skal trekke forskningsprogrammene inn i forhandlingene.

Jeg vil bare kort si at jeg håper Norge vil fortsette arbeidet med å påvirke, slik at vi bidrar til en oppbremsing av opprustningen. Jeg håper videre at de forhandlinger som nå skal finne sted i Genève, ikke setter skott for de områder det skal forhandles om, men at de kan ses i en nærmere sammenheng.

GRO HARLEM BRUNDTLAND: Noe av bakgrunnen for at jeg for min del bad utenrikskomiteens leder om å få dette møte, var også at det i forrige uke kom ulike uttalelser i norsk presse om den norske regjerings syn. Jeg vil gjerne her si at helt til forsvarsministerens uttalelser og senere statssekre-

(EK) tær Frøysnes betydelig modifiserte kommentarer i fjernsynet like etterpå trodde jeg at den norske regjerings syn var å advare USA mot SDI, og at den støttet det som er holdningen i Innst. S. nr. 225. Jeg har faktisk også overfor politikere i andre land gitt uttrykk for at dette var min forståelse av den norske regjerings holdning. Det forsvarsministeren sa til Dagbladet, var derfor noenlunde i tråd med den forventning jeg og andre her i Stortinget hadde når det gjaldt den norske holdning. Men så kom statssekretær Frøysnes i fjernsynet og uttrykte seg ganske annerledes og langt mer i tråd med den framstilling vi nå har fått av utenriksministeren i dette møtet. Dette er altså noe av bakgrunnen for at det var nødvendig å få klarhet i hva som faktisk er norsk synspunkt og holdning.

Statssekretær Frøysnes henviste også til hva den amerikanske viseutenriksminister Burt sa og gjorde i NATOs råd. Men noen få dager før forsvarsministeren og statssekretæren uttalte seg til norske massemedia, hadde president Reagan uttalt seg på en annen måte enn det viseutenriksminister Burt forsikret om i NATOs råd. President Reagan gav meget klart og tydelig uttrykk for at SDI var så viktig for den amerikanske president og hans syn på USAs fremtid og for verden at dette var noe han ikke under noen omstendighet kunne tenke seg å forhandle bort. Det er klart at i et slikt tilfelle er det nokså avgjørende å være sikker på at vi ikke nå er på glidebane, hvor Norge plutselig har vært medvirkende til å nyansere og redegjøre tilstrekkelig klart for det som foreligger.

Når det så gjelder omtalen og tolkningen av Innst. S. nr. 225, har jeg registrert at Høyres Lied mener det vi har hørt i dette møtet fra utenriksministeren, er godt i samsvar med den. Men jeg har også registrert at det ikke bare er jeg, men også andre rundt dette bordet som har en annen oppfatning. Jeg merket meg bl.a. de kommentarer utenrikskomiteens leder hadde på det punktet.

Hysing-Dahl mente å vite at hvis man skal forhandle om noe, må det være noe å forhandle om, og jeg forstod ham slik at det er nødvendig for amerikanerne å forske nå for å kunne forhandle med Sovjetunionen om en avtale om forbud. Da er det all grunn til å være oppmerksom på at man til denne dag har forsket for 20 milliarder kr. Det er ikke nødvendig å forske for 40 milliarder kr til for å gjøre det klart at her er det kunnskap og innsikt som allerede fins, og som er et potensial for et nytt våpenkappløp. Det kan neppe være grunnlag for forhandlinger og avtaler om forbud.

Noe annet som jeg syns vi må få et klart svar på i dette møtet, er det spørsmål som Guttorm

(EK) Hansen har stilt om hva som skal være tolkningen av samhold og lojalitet innen NATO. Innebærer det at man - til tross for det vi har hørt i dette møte om betydelig skepsis til hele tankegangen i begge mellompartiene - er i en situasjon hvor utenriksledelsens behandling av dette spørsmål de siste månedene i neste omgang betyr at vi får framstilt at alle som måtte ha en klarere skepsis enn den som den norske regjering hittil har gitt uttrykk for, blir definert som illojale overfor våre allierte og overfor USA? Dette må vi få et svar på her i dag.

Jeg vil til slutt si at det er nødvendig at Regjeringen går ut med sine synspunkter. Vi kan ikke ha en situasjon hvor offentligheten antar at den norske regjering er negativ til den utvikling vi nå ser når det gjelder romvåpenprogrammet, mens vi som har sittet i dette rommet, samtidig vet at det i betydelig grad i hvert fall er gitt indirekte støtte til det opplegg USA hittil har hatt.

STATSMINISTER KÅRE WILLOCH: Jeg vil gjerne først få si at jeg tar til etterretning ønskene om at Regjeringen overfor offentligheten gjør klart hvorledes den ser på disse spørsmål. Jeg anser det for å være av felles interesse at mange av de synspunkter som her foreligger, blir best mulig offentlig kjent, i den utstrekning det kan skje uten at man kommer inn på stoff som av velkjente grunner må holdes hemmelig. Det er ikke så meget av det - så vidt jeg kan se - i det vi her snakker om.

Utenriksministeren har altså redegjort for hvorfor Regjeringen ikke har funnet det riktig å fraråde det amerikanske forskningsprogram. I den forbindelse er det naturlig å minne om - som fru Brundtland gjorde - at det ikke er noe nytt at det forskes på dette området. Det er riktigere å stille spørsmålet om man vil fraråde en fortsettelse av det amerikanske forskningsprogrammet. Dette har for øvrig vært omtalt for offentligheten mange ganger. Allerede før president Reagan holdt sin meget omtalte tale, var det godt kjent hvilke hovedpunkter man forsket på, og hvilke retningslinjer man forsket etter.

Utenriksministeren har også redegjort for flere grunner til dette standpunkt fra Regjeringens side. En av dem er at en eventuell avtale eller erklæring om at man ikke vil forske på dette området meget vanskelig kan kontrolleres internasjonalt. Sovjetunionen har drevet slik forskning lenge, og

(EK) vil neppe holde opp med det uansett hva som måtte skje i Vesten. Hvis USA i denne situasjon faktisk skal avbryte sitt pågående forskningsprogram på det nåværende stadium, vil det - så vidt vi kan se - innebære en meget alvorlig risiko for at USA om noen år vil befinne seg i en håpløs teknologisk underlegenhet på dette området, med de meget alvorlige konsekvenser det kan få. Skal vi ende opp med en situasjon hvor Sovjetunionen gjennom omfattende forskning er kommet til en betydelig teknologisk overlegenhet, kan det skapes en mangel på balanse på dette området som kan utløse de ytterste konsekvenser som jeg ikke behøver å beskrive nærmere her.

En ytterligere begrunnelse, som jeg tror man ikke skal undervurdere betydningen av, er at den amerikanske forskning på dette området sannsynligvis har hatt avgjørende betydning for at nedrustningsforhandlingene er tatt opp igjen. Allerede dette indikerer at dersom man nå på en troverdig måte skulle klargjøre at den amerikanske forskning vil bli innstilt, vil det innebære en risiko for at nedrustningsforhandlingene ikke vil føre til resultater. Jeg vil ikke her si at de dermed straks vil bli avbrutt, men risikoen for at de ikke vil føre til noe som helst vil bli vesentlig større.

Dette er grunner som gjør det høyst usannsynlig at en eventuell motstand fra NATO-land mot en fortsettelse av det amerikanske forskningsprogrammet kan føre til noe; at den vil kunne føre til innstilling av denne forskning. Og det betyr så vidt jeg kan se, at en eventuell motstand - som jeg vil fraråde - mot at denne forskning fortsetter, vil føre til en kanskje ganske sterk strid innen NATO-land eller mellom NATO-land, og gjøre det lettere for Sovjetunionen å følge den linje som man regner med at man der vil prøve å følge så langt det går, nemlig å skape en splittelse mellom europeiske NATO-land og amerikanske NATO-land og/eller en splittelse innen de enkelte NATO-land. En sterk offentlig motstand mot fortsettelse av den forskning som har pågått på dette området i lengre tid i USA, vil muligens også svekke Sovjetunionens tro på at utplassering av slike våpen under noen omstendighet kan tenkes, og dermed også svekke Sovjetunionens villighet til å gi noen som helst innrømmelser for å unngå den utplassering som de da vil kunne regne som utelukket i alle tilfelle.

Dette leder meg til den konklusjon at det klokeste vil være at man ikke ber om at dette forskningsprogram innstilles, men at man fastholder den retningslinje at alle disse spørsmål på et eller annet hensiktsmessig stadium bør ses i sin sammenheng under nedrustningsforhandlingene.

(EK) Det reiser et ytterligere forhandlingsteknisk spørsmål, nemlig på hvilket stadium, på hvilket tidspunkt skal man med tyngde legge forbud mot utplassering av slike våpen, dersom de blir utviklet, i vektskålen under forhandlingene? Her kommer vi inn i det mer velkjente, vanlige problem at dersom man med stor tyngde på et tidlig stadium sier at dette kommer vi til å tilby, har det forhandlingstekniske virkninger som jeg ikke skal utdype her, men som gjør at det kan være grunn til en viss tilbakeholdenhet hvis man ønsker å forhandle effektivt senere.

Sovjetunionen har den forhandlingstekniske fordel at de kan holde alle overveielser hemmelig inntil det stadium da de legger frem sine forslag. Vestlige forslag, som oppfattes som bortimot selvfølgeligheter allerede før de blir fremlagt, får noe mindre tyngde enn om de først hadde kommet med full tyngde på et senere stadium. Dette nevner jeg bare i denne forsamling i dette møte.

(SA) At man må komme frem til en forhandlingsløsning som også omfatter disse våpen, regner jeg med at det er full enighet om. Det gir meg også begrunnelse for å hevde at det synspunkt Regjeringen har lagt til grunn, er i full overensstemmelse med det standpunkt jeg fikk anledning til å legge frem i FN, og som jeg regner med er i samsvar med det alle i denne forsamlingen mener.

Spørsmålet om hvorledes man fra regjeringssiden vil opptre i en offentlig debatt om disse spørsmål, ligger kanskje litt på siden av spørsmålet om hva som bør være Norges offisielle holdning utad, og som vel er hovedtemaet for denne drøftelse. Men la meg bare si det slik at de synspunkter jeg her har fått anledning til å legge frem om mulige virkninger av standpunkter for eller mot fortsettelse av den amerikanske forskning, må det også være anledning til å legge frem for offentligheten.

LEIAREN: Før utanriksministeren får ordet, vil eg kommentera det som Gro Harlem Brundtland refererte til av mitt innlegg.

Eg vil berre visa til innlegget. Eg trur at ved nærare studium vil det visa seg å vera meir nyansert enn kva Gro Harlem Brundtland gav uttrykk for her.

Dersom ikkje fleire ber om ordet, gir eg utanriksministeren ordet til slutt.

(SA) UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: La meg bare først si som så at jeg har ikke registrert noen uoverensstemmelse mellom det forsvarsministeren har uttalt til avisene, og det statssekretær Frøysnes sa i radio og TV. Uten nærmere påvisning vil jeg derfor ikke akseptere noen generell påstand om at det skulle være noen uoverensstemmelse der. Jeg mener heller ikke at det er noen uoverensstemmelse mellom det som er Regjeringens holdning i disse spørsmål, og det som kom til uttrykk som felles oppfatning fra utenrikskomiteen i Innst. S. nr. 225.

Som jeg sa i min redegjørelse: Det står helt fast at det norske mål er at vi både skal unngå et våpenkappløp og en opprustning i verdensrommet, og at vi skal gå inn for å redusere kjernevåpnenes rolle i vår forsvarsstrategi. Det siste vet vi ikke er lett. Ja, det er ikke lett det første heller, men det befinner seg allikevel på et annet stadium. Det siste vet vi imidlertid ikke er lett, ikke minst fordi det er svært mange - særlig av våre europeiske allierte - som ser ganske annerledes på dette spørsmålet. Men det forandrer ikke på vårt syn. Vi tror det er riktig. Men vi må være klar over at når det gjelder å få til noen fremgang i retning av disse målene, er det helt avhengig av hva man kan forhandle seg frem til av enighet om mellom de to store kjernemaktene, USA og Sovjetunionen. Derfor må vår holdning være at vi som regjering til enhver tid må gjøre det som vi tror kan hjelpe den prosessen. Det har ikke noen særlig betydning til enhver tid på Regjeringens vegne å komme ut med synspunkter på det ene eller det andre spørsmålet. Det kan være interessante og riktige synspunkter, men det som er avgjørende, og det som er Regjeringens plikt, er å gjøre det som vi mener kan påvirke forhandlingsprosessen til å gå i riktig retning, slik at man når de mål som vi alle er enige om.

Jeg vil på ingen måte si at det vil være galt å diskutere det amerikanske forskningsprogrammet i den norske offentlighet. Det amerikanske forskningsprogrammet kan det sies mye om, og det er på ingen måte - som jeg igjen presiserer - gitt noe endossement fra norsk side. Det som jeg på linje med statsministeren vil advare mot, er at man når man drøfter de vitale spørsmål som man står foran, gjør dette amerikanske forskningsprogrammet til hovedspørsmålet. Da kan man bare bidra til å forkludre det hele, og i verste fall yte et lite bidrag til at det kan gå galt med forhandlingene. Det er ingen som nekter noen å uttale sin mening om noe som helst. Men vi bør alle som ansvarlige politikere legge opp vår holdning ut fra en vurdering av hva som tjener målet, det å finne frem til en avtale i Genève som reduserer rustningene, og som forhindrer en fortsatt utvikling også mot en militarisering av verdensrommet.

(SA)

LEIAREN: Takk til utanriksministeren.

HANS HAMMOND ROSSBACH: Jeg har bare en merknad til det som utenriksminsiteren nå sa. Jeg aksepterer ikke at de som har en annen oppfatning av strategi i dette tilfellet, også har en annen oppfatning når det gjelder å nå fram til nedrustning og avspenning.

LEIAREN: Hermed er punkt 1 på dagsordenen ferdighandsama.

Punkt 2 er Eventuelt. Er det nokon som har noko under dette punktet på dagsordenen? - Ingen merknad er komen.

Møtet slutt kl. 10.45.